

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ BANU Journal of Health Science and Research

DOI: 10.46413/boneyusbad.1648985

Derleme / Review

Anne Sütünün Besin Dışı Kullanımları Non-Nutritional Uses of Breast's Milk

Mehmet Alperen TURGUT ¹ Ayşe Sonay TÜRKMEN ²

¹ Uzman Hemşire, Mersin
Üniversitesi Hastanesi/Çocuk
Cerrahi Servisi, Mersin

² Prof. Dr., Karamanoğlu
Mehmetbey Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Karaman

**Sorumlu yazar / Corresponding
author**

Mehmet Alperen TURGUT
a.turgutt96@gmail.com

**Geliş tarihi / Date of
receipt:** 28.02.2025

**Kabul tarihi / Date of
acceptance:** 04.12.2025

Atf / Citation: Turgut, M. A.,
Türkmen, A. S. (2026). Anne
sütünün besin dışı kullanımları.
BANU Sağlık Bilimleri ve
Araştırmaları Dergisi, 8(1),
335-344. doi: 10.46413/
boneyusbad.1648985

ÖZET

Yenidoğan dönemi başta olmak üzere bebeklik dönemi içerisinde cilt sorunları sıklıkla görülebilmektedir. Ayrıca savunmasız olarak dünyaya gelen yenidoğanlar enfeksiyonlara da açık olmaktadır. Bu gibi bazı sorunların çözümünde anne sütünün kullanıldığı da bilinmektedir. Anne sütünün içerdiği bulunan vitamin, mineral, antikor, makro ve mikro besin içerikleri düşünüldüğünde kullanımının uygun olabileceği de öngörülmektedir. Bu düşünceler doğrultusunda anne sütünün besin dışı kullanım alanları gelişmiştir. Literatür incelendiğinde anne sütünün geleneksel yöntem olarak cilt sorunlarında, kulak ağrısı ve göz sorunları, göbek düşmesi/bakımında, pamukçuk tedavisinde, cilt güzelliği ve anne sütü kokusunun kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu yöntemlerin birlikte ele alındığı herhangi bir derleme ya da araştırma çalışmasına rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışma anne sütünün besin dışı kullanım alanlarına yönelik çalışmaları derlemek amacı ile yapılmıştır. Bu derleme makalesinin pediatri hemşirelerinin anne sütünün besin dışı kullanımına yönelik planladığı ebeveyn bilgilendirme ve uygulama eğitimlerini destekleyeceği öngörülmektedir. Bu derleme makalesinin pediatri hemşirelerinin anne sütünün besin dışı kullanımına yönelik randomize kontrollü çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anne Sütü, Besin dışı kullanım, Yenidoğan

ABSTRACT

Skin problems can be seen frequently during the infantile period, especially in the newborn period. In addition, newborns who are born vulnerable are also susceptible to infections. It is also known that breast milk is used to solve some of these problems. Considering the vitamin, mineral, antibody, macro and micro nutrient contents of breast milk, it is also predicted that its use may be appropriate. In line with these thoughts, non-nutritional uses of breast milk have developed. When the literature is examined, it is seen that breast milk is used as a traditional method in skin problems, ear pain and eye problems, umbilical hernia/care, thrush treatment, skin beauty and breast milk scent. However, no compilation or research study has been found that addresses these methods together. Therefore, this study was conducted to compile studies on non-nutritional uses of breast milk. It is anticipated that this review article will support the parent information and practice training planned by pediatric nurses for the non-nutritional use of breast milk. This review article suggests that randomized controlled studies should be conducted on the non-nutritional use of breast milk by pediatric nurses.

Keywords: Breast Milk, Newborn, Non-food use

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Anne sütü, yalnızca bebek beslenmesinde değil aynı zamanda beslenme dışı kullanım alanlarında da önemli bir yere sahiptir. Anne sütü sadece beslenme amacıyla kullanılmadığı, birçok hastalığa karşı koruyucu/teravi edici özelliği, yenidoğan ağrısının ve stresinin giderilmesinde kullanılmaktadır (Badawy, Fouad, Abozed ve Hassanen, 2023; Bertol ve ark., 2025). Anne sütü sıvı kıvamlı ve zengin içeriği ile doğal antibiyotik olarak nitelendirilebilmektedir. Emzirme süresince kolostrum, geçiş ve olgun süt içeriği bebeğin ihtiyacına göre üretilmektedir. Kolostrum içeriğinde yer alan β -karotenden dolayı sarı renkli görünmekte ve proteinden zengindir (Rio-Aige ve ark., 2021). Kolostrum enerji, yağ ve laktoz oranı düşük olmasına rağmen immünoglobulinler, IgA, laktoferrin, lenfosit, makrofaj, oligosakkarit ve sitokin gibi savunma hücreleri içeriği sayesinde yenidoğanları çeşitli mikroorganizmalardan koruyan ve bağışıklık sisteminin gelişmesini sağlamaktadır. Bebeğin ihtiyacına göre değişen anne sütü içeriği makro ve mikro besin öğeleri sayesinde hastalıklara karşı destek olmaktadır (Meek ve Noble, 2022). Anne sütü ile beslenen bebeklerde orta kulak iltihabı ve üst solunum yolu enfeksiyonu gibi hastalıkların daha az görüldüğü bildirilmektedir (Açar ve Yassıbaş, 2021). Ayrıca anne sütü alan bebeklerde kardiyovasküler hastalık, diyabet, obezite gibi kronik hastalıkların oluşma riskinin daha düşük olduğu da bilinmektedir (Peng ve ark. 2021; Anonim, 2022).

Anne sütünün içeriğinde bulunan enzim, hormon, antikor gibi bileşenler nedeniyle besin dışı kullanım alanları da bulunmaktadır (Meek ve Noble, 2022). Bebek için herhangi bir zararı bulunmadığından özellikle etik kodlardan ilki olan zarar vermeme ilkesine de uyulması birçok araştırmacının anne sütünün beslenme dışı kullanımı konusuna yönelmesine neden olmuştur. Bu kullanım alanları tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları arasında belirtilmeye başlanmıştır. Literatür incelendiğinde anne sütünün besin dışı kullanım alanları; bebeğin kulak ağrısı ve göz sorunlarının giderilmesi (Hacıhasanoğlu Aşıl ve Bekar, 2018; Teskereci, Ünal, Evgin ve Üzüm, 2020; Hazır ve Bozkurt, 2020; Güdek Seferoğlu, Değirmen ve Gürol, 2022) göbük düşmesi/bakımı (Alemu ve ark., 2024; Fithri ve ark., 2024), bebeğin akut ağrısının ve oral beslenmeye geçiş süresinin azaltılması (Alemdar, 2018; Maayan-Metzger ve ark., 2018; Çakırlı ve Açıkgöz, 2020; Rad, Aziznejadroshan, Amiri, Ahangar ve

Valizadehchari, 2021), pamukçuk (Önen ve Masyon, 2017), dermatit (Seifi, Jalali ve Heidari 2017; (Badawy, Fouad, Abozed ve Hassanen, 2023; Başkale ve Çelik, 2024) gibi enfeksiyon kaynaklı hastalıkların giderilmesinde ve daha birçok alanda anne sütünün kullanıldığı görülmüştür (Withkowska-Zimny, Kaminska-El Hassan ve Wrobel, 2019; Karcz, Walkowiak, Makuch, Olejnik ve Królak-Olejnik, 2019; Aslam ve Faiz, 2020). Bu derleme çalışmasının amacı anne sütünün besin dışı kullanım alanlarına yönelik çalışmaları derlemektir.

Anne Sütünün Cilt Sorunlarında Kullanımı

Anne sütü, besin dışı kullanım alanları arasında özellikle bebeklerde sık görülen cilt problemi olan bez dermatitinin yönetiminde yaygın olarak kullanılmaktadır (Avçin ve Can, 2021). Halk arasında pişik olarak adlandırılan bez dermatiti, bebeğin bez altında kalan bölgesinde uzun süreli nem, idrar ve dışkı gibi tahrip edici etkenlere maruz kalması sonucu oluşmaktadır (Blume-Peytavi ve Kanti, 2018). Bez dermatiti sıklıkla alt karın, kalça, perianal ve perionel bölgelerde bez bölgesi içerisinde görülebilen şiddetli iltihapları tanımlamaktadır. Bez dermatiti genellikle 3-12 hafta arasında görülmekte olup, 6-12 ay arasında maksimum seviyeye ulaşmaktadır (Sharifi-Herris ve ark. 2018). Pişigin oluşumunu engellemek için bebeğin altı iyi bir şekilde temizlenip, kurulanmalıdır. Tahrip olan doku hasarının azaltılması ve tekrarlanmaların önlenmesi bakımın temel hedefidir. Yenidoğan ve bebeklerde genellikle huzursuzluk ve ağlama ile birlikte hafif bulgularda ciltte kızarıklık ve hassasiyet görülürken, ağır bulgularda büller ve açık yaralar görülebilmektedir. Pişik tedavisi için çinko oksit içerikli pişik kremlerinin kullanılması önerilmektedir (Önen ve Masyon, 2017). Anne sütü içeriğinde bulunan yağ asitleri idrar ve dışkıda bulunan enzimlerin neden olduğu cilt hasarını önleyebilen hidrofobik özelliklere sahiptir. Literatür incelendiğinde pişik gibi cilt sorunlarına yönelik anne sütü uygulamalarının olumlu sonuçları bildirilmiştir (Karcz, Walkowiak, Makuch, Olejnik, Królak-Olejnik, 2019; Amiri-Farahani, Sharifi-Heris ve Mojab, 2020). Konu ile ilgili yapılan çalışmalar Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Anne Sütünün Cilt Sorunlarında Kullanımını Konu Alan Çalışmalar

Yazar Bilgisi (Yıl)	Çalışmanın adı	Araştırma Yöntemi	Örneklem grubu	Uygulama süresi	Sonuç
Seifi, Jalali ve Heidari, (2017)	Anne Sütünün Bebek Bezi Dermatiti Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi	Randomize kontrollü deneysel	30 bebek (0-12 aylık)	5 gün (6x1 anne sütü uygulanması)	Anne sütü grubunda dermatit skoru 1 ve 2 olanlar 5. günde %80 iyileşme göstermiştir. Kontrol grubunda %26.1 iyileşme görülmüştür.
Badawy, Fouad, Abozed ve Hassanen, (2023)	Bez dermatiti görülen bebeklerde anne sütünün topikal etkisinin bariyer kreme karşı değerlendirilmesi	Randomize kontrollü deneysel	62 bebek (6-12 ay)	7 gün (2x1) bariyer krem ve 7 gün (2x1) anne sütü uygulaması	3. 5. ve 7. Günlerde değerlendirilen hasta sonuçlarına bakıldığında anne sütü grubunda yer alan bebeklerin skor derecelerinde azalma görülmüştür.
Başkale ve Çelik (2024)	Bez dermatitinin önlenmesinde anne sütünün topikal uygulanması ve verilen eğitimin değerlendirilmesi	Randomize kontrollü deneysel	48 bebek (6-18 aylık)	Her bez değişimi sonrası yaklaşık 7g anne sütü sürülmesi ve bebek bezi bakımı ile ilgili eğitim ve broşür verilmiştir.	Bez dermatitinin önlenmesinde anne sütünün topikal uygulandığı ve eğitim grubunun dermatit derecelerinde önemli ölçüde azalma olduğu ve anne sütü uygulamasının daha etkili olduğu bildirilmiştir.

Yapılan çalışmalarda anne sütü ve başka bir ürünün kullanma süreleri, çalışmaya alınan bebek yaş aralıklarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Seifi, Jalali ve Heidari (2017) tarafından yapılan çalışmada 0-12 aylık 30 bebekte görülen bez dermatiti üzerine anne sütünün etkisi değerlendirilmiştir. Muayene sonrasında bebekler dermatit skoru ölçülerek (0=Hiç yok, 1=Hafif eritem, 2=Orta eritem, 3=Orta eritem + maserasyon, 4=Şiddetli eritem + püstül veya ülserasyon) anne sütü ve kontrol grubu olarak ayrılmışlardır. Çalışma sırasında orta dereceli dermatitin hafif dereceye geçmesi veya hafif bir döküntünün kaybolması iyileşme olarak değerlendirilmiştir. Kontrol grubundaki bebeklerin annelerine idrar veya dışkılama sonrasında ılık su ile yıkamaları, kurulamaları ve bezlerini değiştirmeleri istenmiştir. Anne sütü grubunda yer alan bebeklerin annelerine ise ılık su ile yıkama, kurulama işleminden sonra günde üç kez anne sütü sürmeleri ve kuruduktan sonra bezi takmaları istenmiştir. Çalışma sonucunda anne sütünün iyileşme üzerine olumlu etkisi olduğunu bildirmişlerdir. Literatürde anne sütünün pişigi gidermek amacıyla geleneksel uygulama olarak

kullanıldığını bildirilen başka çalışmalar da yer almaktadır (Çevik ve Alan, 2020; Sezer Efe, Erdem, Tuncay ve Özbey, 2021).

Anne Sütünün Kulak Ağrısı ve Göz Sorunlarında Kullanımı

Yenidoğanda en sık karşılaşılan göz sorunlarından biri konjunktivittir (Anonim, 2018; Toksöz 2023). Konjunktivit tedavisinde geleneksel yöntem olarak anne sütü geçmişte sıklıkla kullanılmıştır. Anne sütünün kolay ulaşılabilir, maliyetsiz ve yan etkisiz bir yöntem olması nedeniyle hala tercih edilebilmektedir (Piskorska-Jasiulewicz ve Witkowska-Zimny, 2017). Avcıoğlu (2023) yaptığı çalışmada göz ile ilgili iltihap, çapaklanma ve ağrı görülmesi, kulak ağrısında anne sütünün sıkça kullanılan ve etkili bir uygulama olduğunu bildirmiştir. Literatürde yer alan çalışma bulgularında ebeveynlerin kulak ağrısı gelişen bebeklerin kulaklarına anne sütü damlattıkları bildirilmiştir (Güdek Seferoğlu, Değirmen ve Gürol, 2022). Konu ile ilgili yapılan çalışmalar Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Anne Sütünün Kulak Ağrısı ve Göz Sorunlarında Kullanımını Konu Alan Çalışmalar

Yazar Bilgisi (Yıl)	Çalışmanın adı	Örneklem grubu	Anne sütü uygulayan ebeveyn sayısı ve yüzdesi	Sonuç
Hacıhasanoğlu Aşilar ve Bekar (2018)	0-24 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Bakımına İlişkin Bilgi, Geleneksel İnanç ve Uygulamaları	0-24 aylık bebeği olan 207 ebeveyn	21 ebeveyn,	Kulak ağrısına yönelik herhangi bir sonuç belirtilmemiş olup geleneksel uygulama kapsamında kullanılmaktadır.
Teskereci, Ünal, Evgin ve Üzüm, (2020)	1-12 Aylık Bebeklerde Sık Karşılaşılan Ağrı Durumları ve Annelerin Bebeklerinin Ağrısına Yönelik Geleneksel Uygulamaları	1-12 aylık bebeği olan 140 ebeveyn	Kulak ağrısına yönelik 13 ebeveyn %41.7, göz ağrısına yönelik 5 ebeveyn %41.7	Annelerin göz ve kulak ağrısını azalttığını bildirmişlerdir.
Hazır ve Bozkurt (2020)	Üst Solunum Yolu Enfeksiyonu Geçiren Çocuklarda Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Uygulamalarının İncelenmesi	236 ebeveyn	40 ebeveyn %16.9	Kulak ağrısına yönelik herhangi bir sonuç belirtilmemiş olup geleneksel uygulama kapsamında kullanılmaktadır.
Sugimura ve ark. (2021)	Göz akıntısı olan bebeklerde anne sütü göz damlasının etkinliği ve güvenliği	6 aydan küçük 274 bebek	Gruplar eşit dağıtılmıştır (137 bebek)	Göz akıntısındaki düzelleme skoru anne sütü grubunda $1,76 \pm 0,91$, oftalmik solüsyon grubunda ise $1,71 \pm 0,96$ olarak bildirilmiştir.
Güdek Seferoğlu, Değirmen ve Gürol, (2022)	Ebeveynlerin Ağrısı Olan Çocuğa Yaklaşımları	0-18 yaş çocuğu olan 207 ebeveyn	7 ebeveyn %12.3	Kulak ağrısına yönelik herhangi bir sonuç belirtilmemiş olup geleneksel uygulama kapsamında kullanılmaktadır.

Hacıhasanoğlu Aşilar ve Bekar (2018) yaptıkları çalışmada 0-24 aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin bilgilerini, geleneksel inançlarını ve uygulamalarını incelemiş ve kulak ağrısı görülmesi durumunda 21 annenin çocuklarının kulağına alternatif tedavi yöntemi olarak anne sütü damlattıklarını bildirmişlerdir.

Teskereci, Ünal, Evgin ve Üzüm (2020) 1-12 aylık bebeklerde sık karşılaşılan ağrı durumlarında annelerin uyguladıkları geleneksel yöntemleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışma bulgularında annelerin göz ağrısını gidermek amacıyla %41 oranında anne sütü damlattıklarını bildirmişlerdir.

Hazır ve Bozkurt (2020) üst solunum yolu enfeksiyonu gelişen çocuklarda tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerini belirlemek amacıyla 236 ebeveyn ile çalışmışlardır. Çalışma bulgularında ebeveynler, çocuklarının kulak ağrısını gidermek amacıyla en sık anne sütü damlattıklarını bildirmişlerdir.

Güdek Seferoğlu, Değirmen ve Gürol (2022) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin, çocuklarında

görülen ağrı durumlarında yaptıkları uygulamaları belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışma bulgularında kulak ağrısı geliştiğinde ebeveynlerin anne sütü damlattıkları görülmüştür.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde kulak ve göz ağrılarında annelerin anne sütü kullandıkları görülmektedir. Anne sütünün yaygın olarak bu alanda kullanımı olsa da bilimsel olarak ağrı giderme veya enfeksiyonlara karşı etkisini değerlendiren randomize kontrollü çalışmaya rastlanmamıştır.

Anne Sütünün Göbek Düşmesi/Bakımında Kullanımı

Anne sütü içeriğinde enfeksiyon gelişmesini önleyen bakteriyel, makrofajlar ve viral antikorlar (IgA) ile E.coli'nin üremesini engelleyen laktoferrin bulundurmaktadır (Rio-Aige ve ark., 2021). Anne sütü doğal antibiyotik özelliğine sahip olmasının yanı sıra uygun, güvenilir ve steril bir uygulamadır. Bu nedenlerden dolayı göbek bakımı ya da düşmesinde anne sütü kullanımı akıllara gelebilen yöntemlerden biri olmuştur (Demirtaş ve Yalçın, 2022). Konu ile ilgili yapılan çalışmalar Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. Anne Sütünün Umbilikal Kordun Ayrılma Süresine Etkisini Konu Alan Çalışmalar

Yazar (Yıl)	Bilgisi	Çalışmanın adı	Örneklem grubu	Uygulama süresi	Umbilikal kord ayrılma süresi
Lyngdoh, Kaur, Kumar, Gautam ve Ghai (2018)		Prematüre yenidoğanlarda göbek kordonu bakteriyel kolonizasyonu ve klinik sonuçları üzerine topikal insan anne sütü uygulamasının, %4 klorheksidin ve kuru kordon bakımının etkisi	105 yenidoğan	1x1 anne sütü	Anne sütü grubu 7±2 gün, klorheksidin grubu 14±3 gün, kontrol grubu 11±3 gün
Alemu ve ark. (2024)		Göbek kordonu kesiminin ardından sonraki 7 gün süresince anne sütü ve klorheksidin ile göbek bakımına etkisi	45 yenidoğan	7 gün boyunca günde 1 kez anne sütü uygulanmıştır.	Göbek kordonunun ayrılma süresi anne sütü grubunda 5 gün, klorheksidin grubunda 10 gün ve kontrol grubu 7 gün
Fithri ve ark. (2024)		Anne sütünün topikal olarak uygulamanın etkisi	38 yenidoğan	Uygulama zamanı ve miktarı belirtilmemiştir.	Göbek kordonunun ayrılma süresi anne sütü uygulanan grupta 16 gün içerisinde, kontrol grubunda yer alan 7 bebeğin 1-7 gün içerisinde ayrılmıştır.

Fithri ve ark. (2024) yaptıkları çalışmada umbilikal kord bakımında anne sütünün topikal uygulama yönteminin etkililiğini değerlendirmişlerdir. Çalışmaya 38 yenidoğan dahil edilmiştir. Bulgular incelendiğinde anne sütü grubunda yer alan 16 yenidoğan 1-7 gün arasında, 3 yenidoğan 8-14 gün içerisinde umbilikal kordun ayrıldığı bildirilmiştir. Kontrol grubunda yer alan 7 yenidoğan 1-7 gün içerisinde, 12 yenidoğan ise 8-14 gün içerisinde umbilikal kordun ayrıldığı görülmüştür. Çalışma sonucunda anne sütü uygulamasının umbilikal kord ayrılma süresini kısalttığı bildirilmiştir.

Alemu ve arkadaşları (2024) umbilikal kord bakımını anne sütü ve klorheksidin merhemini etkisini değerlendirmişlerdir. Çalışmaya 45 yenidoğan dahil edilmiş olup anne sütü grubu, klorheksidin grubu ve kontrol grubu olmak üzere gruplara ayrılmışlardır. Deney gruplarına 7 gün boyunca günde 1 kez anne sütü veya klorheksidin uygulanmıştır. Çalışma sonuçları incelendiğinde anne sütü uygulanan grubun umbilikal kord düşme süresi 5 gün, klorheksidin grubu 10 gün iken kontrol grubu 7 gün olarak bildirilmiştir. Sonuçta, anne sütü uygulamasının, klorheksidin uygulamasına göre umbilikal kord düşme süresini kısalttığı bildirilmiştir.

Anne Sütünün Pamukçuk Tedavisinde Kullanımı

Literatürde pamukçuk bakımı için bebeğin beslenme sonrası ağız içerisindeki besin

artıklarının giderilmesi için kaynamış su ile ıslatılmış bez ile silinmesinin etkili olabileceği bildirilmektedir (Pekyigit ve ark. 2020). Anne sütünün pamukçuk tedavisinde kullanıldığını gösteren çalışma mevcuttur (Şener Taplak ve Bayat, 2019). Avçin ve Can (2021) yaptıkları çalışma bulgularında annelerin bebeklerinde pamukçuk görülmesi halinde karbonatlı su ile silme, anne sütü ile silme, annenin saçı ile silme ve karadut reçeli sürdükleri bildirilmiştir. Yapılan bir diğer çalışma bulguları pamukçuk tedavisi için anne sütü ve şekeri karıştırarak uyguladıkları bildirilmiştir (Önen ve Masyon, 2017). Literatürde incelendiğinde annelerin, anne sütünü pamukçuk tedavisinde geleneksel yöntem olarak kullandığı görülmektedir. Uygulama sonuçlarının değerlendirildiği bilimsel bir çalışma ile karşılaşılmamıştır.

Anne Sütünün Bebeğin Cilt Güzelliği İçin Kullanımı

Literatürde ebeveynler bebeklerinin yüzünün güzel, gamzeli olması ve gözlerinin parlaması gibi amaçlar ile anne sütü kullandığını belirten çalışma mevcuttur (Yılmaz, 2023). Benzer çalışmaların bulgularında da bebeğin yüzünün güzel olması için anne sütü sürüldüğü bildirilmiştir (Akman ve Gözüyeşil, 2018; Ergin ve Aydemir Acar, 2020; Sezer Efe, Erdem, Tuncay ve Özbey 2021). Bir başka uygulama amacı ise gözlerinin daha parlak görünmesi amacıyla (Altay ve Bıçakçı, 2019;

Kaş Alay ve Karadede, 2023). Literatür incelendiğinde annelerin anne sütünü geleneksel yöntem ve inanış olarak kullandığı bilinmekte olup uygulama sonuçlarının değerlendirildiği bilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Anne Sütü Kokusunun Kullanımı

Bebeğin koku duyusu anne karnında gelişmektedir. Yenidoğanın doğumdan hemen sonra anne kokusu, amniyotik sıvı kokusu ve anne sütü kokusu gibi kokuları tanıyabilmektedir.

Tanıdığı bu kokular yenidoğan için yatıştırıcı etkisi olmaktadır. Anne sütü kokusu yan etki olmayan, maliyetsiz ve kullanım kolaylığı açısından avantajlı bir uygulamadır. Anne sütü kokusunun ağrıyı azaltıcı, oral beslenmeye geçişe destekleyici, yenidoğanın sakinleşmesine yardımcı olduğunu bildiren çalışmalar mevcuttur (Alemdar, 2018; Yücel 2021; Bertol ve ark., 2025). Konu ile ilgili yapılan çalışmalar Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4. Anne Sütü Kokusunun Kullanımını Konu Alan Çalışmalar

Yazar Bilgisi (Yıl)	Çalışmanın adı	Örneklem grubu	Girişim/Uygulanan Yöntem	Sonuç
Alemdar (2018)	Prematüre bebeklerde periferik kanülasyon sırasında anne sesinin, anne sütü kokusunun ve küvöz örtüsünün ağrı ve konfor üzerine etkisi	123 preterm	Periferik kanülasyon/Anne sütü kokusu, anne sesi ve küvöz örtüsü	İşlem sonrası ağrı düzeyleri anne sütü kokusu grubu 6.66 ± 1.18 , anne sesi grubu 8.10 ± 3.39 , küvöz örtüsü grubu 5.47 ± 1.70 ve kontrol grubunda 8.16 ± 2.64
Maayan-Metzger ve arkadaşları (2018).	Prematüre bebeklerin sürekli anne sütü kokusuna maruz kalmasının stres parametreleri üzerindeki etkisi: pilot çalışma	15 preterm	Stres Parametreleri/Anne sütü kokusu	Anne sütü kokusuna maruz kalmadan önce (11.38 ± 5.03), sırasında (9.51 ± 4.38) ve sonrasında (4.99 ± 3.42 nmol/L)
Çakırlı ve Açıköz (2020)	Rastgele Kontrollü bir çalışma: Kendi annesinin anne sütü kokusunun ve başka bir annenin anne sütü kokusunun yenidoğan bebeklerin ağrı düzeyine etkisi	90 yenidoğan	Kan alma/Kendi anne sütü koklatılması ve başka annenin sütü koklatılması	Kendi anne sütü koklatılan grubun ağrı skoru işlem sonrasında 1.00 ± 0.19 , başka annenin sütü kokusu koklatılan grup 1.27 ± 0.19 ve kontrol grubu 2.47 ± 0.19
Rad, Aziznejadroshan, Amiri, Ahangar ve Valizadehchari (2021)	Erken doğan bebeklerde hepatit b aşısının neden olduğu ağrıya karşı davranışsal tepkiler üzerinde anne sütü kokusunun solunmasının etkisi: randomize klinik çalışma	90 preterm yenidoğan	Hepatit B aşılama sırasında kendi anne sütü koklatılması ve başka annenin sütü koklatılması	Kendi anne sütü koklatılan grubun ağrı skoru işlem sonrasında 6.6 ± 1.3 , başka annenin sütü kokusu koklatılan grup 10 ± 2 ve kontrol grubu 11.4 ± 1.9
Asadian, Shirinzadeh-Feizabadi, Amiri-Shadmehri ve Yaghoobi (2023)	Anne sütü kokusunun, tam dönem bebeklerde venipunktur ağrısının neden olduğu fizyolojik ve davranışsal tepkiler üzerindeki etkileri: Klinik bir çalışma	40 bebek (>34 hafta ve üzeri doğan 3-5 günlük)	Venipunktur işlemi sırasında anne sütü koklatılması (2 ml anne sütü damlatılan peçete bebeğin burundan 3 cm uzağa bırakılarak işlemden 3 dakika önce ve işlem süresince koklatılmıştır.	Venipunktur sırasında anne sütü kokusunun koklatıldığı bebeklerin fizyolojik tepkileri ve ağrısının azaldığı bildirilmiştir.
Deniz ve Sarılioğlu (2024)	Anne sütü kokusunun YYBÜ'nde yatan yenidoğanların endotrakeal aspirasyon işlemi sırasında oluşan ağrı ve stres düzeylerine etkisi	88 yenidoğan (37-41 gebelik haftasında doğan)	Bir mililitre anne sütü steril bir süngere damlatılarak endotrakeal aspirasyondan 5 dakika önce ve sonrasına kadar yenidoğanın burundan 10 cm uzakta tutulmuştur.	Çalışma sonuçlarında anne sütü koklatılan grubun ağrı, stres düzeyleri ve ağlama sürelerinin kısaldığı bildirilmiştir.

Alemdar (2018) yılında yaptığı bir çalışmada periferik kanülasyon işlemi sırasında anne sütü kokusu, anne sesi ve küvöz örtüsünün ağrı üzerine etkisini araştırmıştır. Anne sütü koklatılan grup için 5 ml anne sütü steril spanca damlatılmış ve işlem öncesi 15 dakikadan itibaren bebeğin burnunun 5 cm uzağına bırakılmıştır. Koklatma işlem sonrası 15 dakika daha devam ettirilmiştir. Çalışma sonucunda anne sütü grubunun ağrı düzeyinin daha düşük olduğu bildirilmiştir.

Yapılan bir başka çalışmada prematüre bebeklerin devamlı anne sütü kokusuna maruz kalması ve stres parametreleri üzerine ilişkisi incelendiğinde bebeklerin kortizol seviyesinde azalma olduğu bildirilmiştir (Maayan-Metzger ve ark., 2018).

Çakırlı ve Açıköz (2020) yaptıkları çalışmada kan alma sırasında oluşan ağrıyı azaltmak amacıyla bebeğin kendi anne sütü ve başka bir anne sütü koklatmanın etkisini değerlendirmişlerdir. Yapılan çalışmada 90 yenidoğan dahil edilmiştir. Anne sütü koklatılan gruplara steril spanca 20 ml anne sütü damlatılmış ve yenidoğanın burnunun 15 cm mesafeden koklaması sağlanmıştır. Koklatma, işlem başlamadan iki dk önce başlamış ve işlem sonrasında bebeğin vital bulguları normal sınırlar içerisinde olana kadar devam ettirilmiştir. Çalışma sonucunda ağrı skorları incelendiğinde kendi anne sütü koklatılan grubun ağrı skoru daha düşük bulunmuştur.

Yapılan benzer bir çalışmada 90 preterm yenidoğan kendi anne sütü ve başka bir annenin sütünün kokusunun Hepatit B aşılması sırasında oluşan ağrı üzerine etkisini değerlendirmişlerdir. Aşılama öncesi 3 dakika ve işlem bitene kadar anne sütü koklatılması sağlanmıştır. Çalışma sonucunda kendi anne sütü koklatılan yenidoğanların kalp atım hızında daha az artış görülmüştür (Rad, Aziznejadroshan, Amiri, Ahangar ve Valizadehchari, 2021).

Yücel (2021) Prematüre yenidoğanlarda anne sütü kokusunun erken dönemde beslenme ipuçları, oral beslenmeye geçiş süresi ve abdominal perfüzyon üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada 32 prematüre yenidoğan dahil edilmiştir. Yenidoğanlar randomize olarak gruplara ayrılmıştır. Deney grubunda yer alan yenidoğanlara enteral beslenme öncesi ve beslenme sırasında anne sütü ile koku uyarımı yapılmıştır. Uygulama üç gün boyunca ve üç ardışık beslenmede uygulanmış ve yenidoğanlar hastaneden ayrılana kadar takip edilmiştir. Çalışma sonucunda anne sütü kokusu alan grubun erken dönem beslenme ipuçları görülme sıklığının

daha fazla olduğu, abdominal perfüzyon düzeyinin daha yüksek olduğu ancak oral beslenmeye geçiş sürelerinin benzer olduğu görülmüştür. Gruplar arasında anne sütü kokusu uygulanan grubun kusma sayısının daha az olması, defekasyon sayısının fazla olduğu da bildirilmiştir.

Alıcı (2021) yaptığı çalışmada prematüre bebeklere retinopati muayenesinde uygulanan anne sütü kokusunun bebeklerin konfor ve ağrı düzeylerine etkisi belirlemek amacıyla yaptığı çalışmaya 36 prematüre bebek dahil edilmiştir. Prematüre bebeklere üç gruba ayrılarak (anne sütü, formül süt kontrol/distile su grubu) bebeğin konfor ölçeği ve ağrı durumunu değerlendirmiştir. Prematüre bebeklere prematüre retinopati muayenesinden iki dakika önce ve muayene sırasında ikişer ml anne sütü, formül süt ve distile su damlatılmış pedler koklatılmıştır. Çalışmada yenidoğanların işlem sırasında prematüre bebeğin ağrı profili puan ortalamaları anne sütü grubu alan yenidoğanları daha düşük olduğu görülmüştür. Konfor skorları ise retinopati muayenesi sırasında ve sonrasında anne sütü grubunun daha düşük olduğu bildirilmiştir.

Yapılan tüm çalışmalar incelendiğinde koklatılan anne sütü kokusunda süt miktarı ve burun hizasına olan uzaklıkların farklılık gösterdiği görülmüştür. Çalışmaların genel sonuçlarında anne sütü kokusunun yenidoğanı sakinleştirdiği ve ağrı algısını düşürdüğü dikkate alındığında bu yöntem ile ilgili en az anne sütü kullanımı ile en etkin uygulamayı oluşturacak standart uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir.

SONUÇ

Yenidoğanlar için anne sütü mucizevi bir besin olmakla birlikte elzem ve öncelikli beslenme kaynağıdır. Bununla birlikte anne sütünün besin dışı birçok kullanım alanı olduğu görülmektedir. Yenidoğanın savunmasız olduğu bu dönemde anne sütü doğal bir tedavi yöntemi olarak kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte anne sütü besin dışı farklı kullanım alanları olan doğal bir tedavi yöntemi olarak görülmektedir. Anne sütünün besin dışı kullanım alanları incelendiğinde bebeğin bez dermatiti gibi cilt sorunlarına olumlu etkisi olduğu görülmektedir. Anne sütü kullanılarak etkili olduğu bir başka uygulama alanı ise umbilikal kord düşmesi ve bakımıdır. Farmakolojik olmayan bir uygulama olan anne sütü antikor ve antibakteriyel gibi özellikler içermesi nedeniyle bazı yara ve

enfeksiyonlara karşı etkili olabilmektedir. Annelerin, bebeklerinin cilt güzelliği, yüz güzelliği ve gözlerinin parlak olması amacıyla da anne sütü kullandıkları görülmekte olup bu kullanım amacı geleneksel uygulamalar olarak değerlendirilmekte ve herhangi bir bilimsel değerlendirmeye rastlanmamıştır. Bebekte pamukçuk olması durumunda, göz ve kulak ağrısının giderilmesinde anne sütü yaygın bir kullanım göstermekte fakat tam olarak etkisinin araştırılmadığı görülmektedir. Herhangi bir nedene bağlı olarak yenidoğan yoğun bakım ünitesinde yatmakta olan bebeklerin tanı ve tedavi amacıyla invaziv işlemlere (damar yolu açılma, aşılama ve kan alma) bağlı olarak ortaya çıkan ağrının giderilmesinde anne sütü kokusunun etkili bir uygulama olduğu görülmektedir. Buna ek olarak anne sütü kokusu oral beslenmeye geçişte destekleyici bir uygulama olarak görülmektedir. Buna ek olarak anne sütü kokusu oral beslenmeye geçişte destekleyici bir uygulama olarak görülmektedir. Pediatri hemşireleri, yenidoğanın ağrı yönetim sürecinde etkin bir rol oynamaktadırlar. Bu nedenle ağrının değerlendirilmesi, giderilmesi, kullanılacak yöntemlerin etkin ve etkili kullanımı önemlidir. Bu bilgiler doğrultusunda anne sütünün besin dışı kullanım alanlarının oldukça geniş olduğu ancak bazı kullanım alanlarına yönelik bilimsel araştırmalar yapılmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda bu makalenin pediatri hemşirelerinin anne sütünün besin dışı kullanımına yönelik planladığı ebeveyn bilgilendirme ve uygulama eğitimlerini destekleyeceği öngörülmektedir. Ayrıca daha kapsamlı ve kanıt temelli uygulamaların belirlenmesi amacıyla anne sütünün besin dışı kullanımına yönelik randomize kontrollü çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkısı / Author Contributions

Fikir/Kavram: M.A.T., A.S.T.; Tasarım: M.A.T.; Denetleme/Danışmanlık: A.S.T.; Analiz ve/veya Yorum: M.A.T., A.S.T.; Kaynak Taraması: M.A.T., A.S.T.; Makalenin Yazımı: M.A.T., A.S.T.; Eleştirel İnceleme: M.A.T., A.S.T.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış bağımsız

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Finansal Destek / Financial Disclosure

Yazarlar araştırmanın yürütülmesi sürecinde bir finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

KAYNAKLAR

- Açar, Y., Yassıbaş, E. (2021). Anne sütü oligosakkaritleri ve sağlık üzerine etkileri. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 22-33.
- Akman, G., Gözüyeşil, E. (2018). Doğum sonu dönemde geleneksel uygulamalara yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. *JACSD*, 12, 92-125. Doi: 10.17367/JACSD.2018.1.7.
- Alemdar, D. K. (2018). Effect of recorded maternal voice, breast milk odor, and incubator cover on pain and comfort during peripheral cannulation in preterm infants. *Appl Nurs Res*, 40, 1-6.
- Alemu, B. K., Wondimagegn, L. Y., Bazezew, Y., Liyeh, T. M., Muluneh, A. A., Mihretie, G. N., Sema, A., Endalifer, M. L., Azeze, G. G., Woldeamanuel, G. G., Tlaye, K. G., Lee, W. F., Wang, Y., Wang, C. C. (2024). Breast milk application as a natural method for umbilical cord care: a community-label 3-arm pilot clinical trial. *Maternal-fetal medicine (Wolters Kluwer Health, Inc.)*, 6(4), 203-210. <https://doi.org/10.1097/FM9.0000000000000243>
- Alıcı, T. (2021). Prematüre bebeklere retinopati muayenesinde uygulanan anne sütü kokusunun bebeklerin konfor ve ağrı düzeylerinin etkisinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Altay, B., Bıçakçı, H. (2019). Türkiye’de 0-12 aylık bebek bakımında uygulanan geleneksel yöntemler. *SETSCI Conference Proceedings*, 4(9), 49-53.
- Amiri-Farahani, L., Sharifi-Heris, Z., Mojab, F. (2020). The anti-inflammatory properties of the topical application of human milk in dermal and optical diseases. *Evid Based Complementary Altern Med*, (10), 4578153.
- Anonim, (2018). United Nations Children's Fund (UNICEF), World Health Organization (WHO). (2018). Early initiation of breastfeeding: The best start for every newborn. New York. https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_WHO_Capture_the_moment_EIBF_2018.pdf (erişim tarihi: 22.11.2023).
- Anonim, (2022). Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER)-2022. T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1031, Ankara 2022. <https://hsqm.saglik.gov.tr/depo/birimler/saglikli-beslenme-hareketli-hayat-db/Yayinlar/rehberler/Beslenme%20Rehberi%202022.pdf> (erişim tarihi: 09.11.2023).
- Asadian, A., Shirinzadeh-Feizabadi, A., Amiri-Shadmehri, E., Yaghoobi, H. (2023). The effects of breast milk odor on the physiological and behavioral responses caused by venipuncture pain in term infants: A clinical trial study. *Journal of education and health promotion*, 12, 253.

- https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_1_23
- Aslam, H., Faiz, M. (2020). Chemical composition, traditional and modern uses of milk of different mammalian species-a review. *J Wildl Ecol*, 4(4), 211-226.
- Avcıoğlu, İ. (2023). Türk halk hekimliğinde anne sütü. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12,393-403.
- Avçın, E., Can, Ş. (2021). Primipar ve multipar annelerin yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamaları. *Journal of Traditional Medical Complementary Therapies*, 4(3), 358–368. <https://doi.org/10.5336/jtracom.2021-84359>
- Badawy, G., Fouad, S., Abozed, H., Hassanen, A. (2023). The effect of topical application of mothers' breast milk versus barrier cream on healing of diaper dermatitis in infants. *Tanta Scientific Nursing Journal*, 31(4), 221-238. doi: 10.21608/tsnj.2024.337006
- Başkale, H., Çelik, SN. (2024). The effect of topical application of breast milk and education on preventing diaper dermatitis in children in rural areas. *Journal of Pediatric Nursing*, 75,169-175. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2024.01.009>
- Bertol, A. B., Vijendra, B., Aquino Gil de Freitas, P. H., Simão, A. M. S., de Faria, B. L., da Rosa Iop, R. (2025). The analgesic effects of human milk odor in preterm neonates: a systematic review and meta-analysis. *Journal of perinatology : official journal of the California Perinatal Association*, 10.1038/s41372-025-02432-9. Advance online publication. <https://doi.org/10.1038/s41372-025-02432-9>
- Blume-Peytavi, U., Kanti, V. (2018). Prevention and treatment of diaper dermatitis. *Pediatr Dermatol*, 35, 19-23.
- Çakırlı, M., Açıkgöz, A. (2020). Randomized controlled trial: the effect of own mother's breast milk odor and another mother's breast milk odor on pain level of newborn infants. *Breastfeeding Medicine*, 16(1), 75-81. doi:10.1089/bfm.2020.0222.
- Çevik, A., Alan, S. (2020). Doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamalar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 10(1), 14-22.
- Demirtaş, M. S., Yalçın, S. S. (2022). The use of human milk for therapeutic purposes other than nutrition. *Turkish archives of pediatrics*, 57(3), 255–266. <https://doi.org/10.5152/TurArchPediatr.2022.22075>
- Deniz, B., Sarılioğlu, A. (2024). The effect of breast milk odor on the pain and stress levels of the newborn during the endotracheal suction procedure. *Breastfeeding medicine : the official journal of the Academy of Breastfeeding Medicine*, 19(6), 459–466. <https://doi.org/10.1089/bfm.2023.0325>
- Ergin, A., Aydemir Acar, G. (2020). 0-24 aylık bebeği olan ebeveynlerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. *Güncel Pediatri*, 18(3), 370-389.
- Fithri, N., Lumbantobing, P., Simanjuntak, H., Peranginangin, S.A.B., Yelni, A. Wahyuni, F. (2024). methods of applying breast milk for umbilical cord care and its impact on the speed of umbilical cord detachment in newborns. *The Malaysian Journal of Nursing*, 16(2), 220-229. Doi:10.31674/mjn.2024.v16i02.022
- Güdek Seferoğlu, E., Değirmen, N., Gürol, A. (2022). Ebeveynlerin ağrısı olan çocuğa yaklaşımları. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 947-964.
- Hacıhasanoğlu Aşlar, R., Bekar, P. (2018). 0-24 aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin bilgi, geleneksel inanç ve uygulamaları. *Güncel Pediatri*, 16 (2), 1-18.
- Hazır, Y., Bozkurt, G. (2020). Üst solunum yolu enfeksiyonu geçiren çocuklarda tamamlayıcı ve alternatif tedavi uygulamalarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(3), 117-123. <https://doi.org/10.46483/deuhfed.558449>.
- Karcz, K., Walkowiak, M., Makuch, J., Olejnik, I., Królak-Olejnik, B., (2019). Non-Nutritional use of human milkpart 1: a survey of the use of breast milk as a therapy for mucosal infections of various types in poland. *Int J Environ Res Public Health*, 16(10), 1715.
- Kaş Alay, G. Karadede, H. (2023). Türkiye'de yenidoğanlara uygulanan geleneksel yöntemler: nedenleri ve sonuçları açısından bir değerlendirme. *Sağlık Akademisi Kastamonu (SAK)*, 8(3), s.580- 589 DOI: <https://www.doi.org/10.25279/sak.1093947>
- Lyngdoh, D., Kaur, S., Kumar, P., Gautam, V., Ghai, S. (2018). Effect of topical application of human breast milk versus 4% chlorhexidine versus dry cord care on bacterial colonization and clinical outcomes of umbilical cord in preterm newborns. *J Clin Neonatol*. 7(1):25. 10.4103/jcn.JCN_91_17)
- Meek JY, Noble L. (2022). Technical report: breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics*, 150(1):e2022057989. doi: 10.1542/peds.2022-057989. PMID: 35921641.
- Maayan-Metzger, A., Kedem-Friedrich, P., Bransburg Zabary, S., Morag, I., Hemi, R., Kanety, H., Strauss, T. (2018). The impact of preterm infants' continuous exposure to breast milk odor on stress parameters: a pilot study. *Breastfeed Med*, 13(3), 211-214.
- Önen, C., Masyon, D. (2017). 15-49 yaş arası kadınların doğum sonrasında bebeğe yönelik geleneksel uygulamaları ve etkileyen faktörler. *Sağlık ve Toplum*, 27(3), 31-37.

- Pekyiğit, A., Yıldız, D., Fidancı, B.E., Çalık, B.B., Dehmen, Ö., Koçak, T., Altıntaş, S. (2020). Annelerin bebek bakımında kullandıkları geleneksel uygulamaların kuşaklararası boyutu. *TJFMPC*, 14(4), 443-451.
- Peng, X., Li, J., Yan, S., Chen, J., Lane, J., Malard, P., Liu, F. (2021). Xiang study: an association of breastmilk composition with maternal body mass index and infant growth during the first 3 months of life. *Nutr Res Pract*, 15(3), 367–81.
- Piskorska-Jasiulewicz, M.M., Witkowska-Zimny, M. (2017). Non-nutritional use of breastmilk. *Postepy Hig Med Dosw*, 71, 860-66.
- Rad, Z., Aziznejadroshan, P., Amiri, A.S., Ahangar, H.G., Valizadehchari, Z. (2021). The effect of inhaling mother's breastmilk odor on the behavioral responses to pain caused by hepatitis b vaccine in preterm infants: a randomized clinical trial. *BMC Pediatr*, 21(1), 61-65.
- Rio-Aige, K., Azagra-Boronat, I., Castell, M., Selma-Royo, M., Collado, M. C., Rodríguez-Lagunas, M. J., Pérez-Cano, F. J. (2021). The breast milk immunoglobulinome. *Nutrients*, 13(6), 1810.
- Seifi, B., Jalali, S., Heidari, M. (2017). Assessment effect of breastmilk on diaper dermatitis. *Dermatology Reports*, 9(1), 17–20.
- Sezer Efe, Y., Erdem, E., Tuncay, B., Özbey, H. (2021). Annelerin bebek bakımında kullandıkları geleneksel uygulamalar: tanımlayıcı bir çalışma. *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*, 4(3); 326-35.
- Sharifi-Heris, Z., Farahani, L.A., Haghani, H., Abdoli-Oskouee, S., Hasanpoor–Azghady, SB. (2018). Comparison the effects of topical application of olive and calendula ointments on children's diaper dermatitis: a triple-blind randomized clinical trial. *Dermatol Ther*, 31(6): e12731.
- Sugimura, T., Seo, T., Terasaki, N., Ozaki, Y., Rikitake, N., Okabe, R., Matsushita, M. (2021). Efficacy and safety of breast milk eye drops in infants with eye discharge. *Acta paediatrica (Oslo, Norway : 1992)*, 110(4), 1322–1329. <https://doi.org/10.1111/apa.15628>
- Teskereci, G., Ünal, A., Evgin, D., Üzüm, F. (2020). 1-12 aylık bebeklerde sık karşılaşılan ağrı durumları ve annelerin bebeklerinin ağrısına yönelik geleneksel uygulamaları. *Jinekoloji- Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 17(4), 592-598.
- Toksöz, F. (2023). Sağlıklı yenidoğanın doğum sonrası temel hijyenik bakım gereksinimleri. *Hitit Med J*, 5(2), 117-121.
- Withkowska-Zimny, M., Kaminska-El Hassan, E., Wrobel, E. (2019). Milk Therapy: unexpected uses for human breast milk. *Nutrients*, 11(5), 944.
- Yılmaz, M. (2023). Kırşehir halk inançlarında ve hekimliğinde anne sütü. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 9(4), 779-793. <https://doi.org/10.20322/littera.1349598>
- Yücel, A., (2021). Prematüre Yenidoğanlarda Anne Sütü Kokusunun Erken Dönem Beslenme İpuçları, Oral Beslenmeye Geçiş Süresi ve Abdominal Perfüzyon Üzerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.